

*Тетяна Паламарчук
студентка 4 курсу історичного факультету
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
Науковий керівник: проф. Ярмошик І. І.*

Розвиток преси на території України та Російської імперії в період української революції 1917-1920 рр.

Історія преси початку ХХ століття має чимало «білих плям», особливо це стосується періоду Української революції 1917-1920 рр. Адже ні для кого не секрет, що саме тоді відбувалося відродження і становлення української національної духовності. Це суперечило інтересам радянської політики. В результаті цього чимало українських видань просто замовчувалось, а історія преси набувала характеру, потрібного партійним можновладцям.

Падіння царату і скасування царської цензури відзначилися в історії преси міцним зростанням кількості періодичних видань, що відбивали інтереси та політичне життя революції. В даній статті спробуємо проаналізувати розвиток преси на території України протягом 1917- 1920 рр.

У Російській імперії перші видання з'явилися під час революції 1905-1907 років. То був період великих соціальних потрясінь: поразка у російсько-японській війні, Кривава неділя, повстання на броненосці «Потьомкін», остаточна втрата робітниками віри в «добраго царя». Саме ці історичні події дали серйозний поштовх розвитку журналістики.

Новий зріст активності у пресі відбувся вже у період 1917-1920 років [5]. Після подій в Петрограді 1917 року одразу в Російській імперії починає виходити газета «Русския Ведомости». Газета висвітлювала події 1917 року в Російській імперії, писала про падіння старого режиму, події в Петрограді та Москві. Детально висвітлювала кожен із подій, аналізувала хід дій, але часто замовчувала революційні факти.

Із приходом Леніна до влади, країна поринула в вир подій, які згодом назвуть «побудова соціалізму». Починаючи із 1917 р., в Російській імперії активно виходять робочі газети. Серед таких була газета «Рабочий». Основну увагу газета приділяла робітникам, революції робітників. Типовими були рубрики «К гражданам России», «Да здравствует революция рабочих, солдат и крестьян». Лозунгом газети було «Мира! Хлеба! Земли!».

Зі створення УЦР, у 1917 році в Російській імперії друком починає виходити газета «Правда», яка перемогла більшовиків і вступила в протиріччя із урядом Центральної Ради в Києві. Для останньої це потягло за собою негативні наслідки.

За тріумфачію побудови соціалізму в Російській імперії активно взялась газета «Известия», яка наголошувала на тому, що соціалістична революція – це початок чогось нового. Також видавалась газети для українських робочих. Серед таких була газета «Радянська Нива», яка

характеризувала події української революції 1917-1920 рр., критикувала існуючу владу [4].

Особливої популярності в цей період набуває профспілкова преса. Основа профспілкової преси була зосереджена в Одесі. У 1917 році Одеса увійшла до складу УНР. Згодом ця територія опинилася в руках більшовиків, які контролювали всі сфери життя, в тому числі періодику. Насамперед, це п'ять профспілкових видань Одеси: «Одесский печатник», «Молот», «Одесский союз врачей», «Бюллетень профессионального движения г. Одессы», «Профессиональная жизнь». Всі вони видавались російською мовою.

Першим із цих видань був «Одесский печатник». Політична позиція журналу формується поступово. Із першого номера (від 10 жовтня 1917 року) можна зрозуміти, що непримиренним ворогом друкарів є генерал Денікін та інші білогвардійські керівники, які воліли повернути монархію. Одразу ж наголошується на тому, що треба відстоювати завоювання Лютневої революції.

Другий номер, який вийшов 10 листопада 1917 року, тобто незабаром після Жовтневої революції, майже ніякої реакції на цю подію не має. Більш того, в номері ще раз підкреслюються досягнення саме Лютневої революції.

Шостий номер (від 15 травня 1918 року) виходить через два тижні після приходу до влади Скоропадського, коли з'являється ще один об'єкт для негативної оцінки. Преса гостро критикувала дії уряду Скоропадського. Часто вдавалась до перебільшення тих чи інших подій [3].

Журнал «Молот» почав виходити у 1917 році. Перший номер журналу вийшов 23 грудня 1917 року — час прискореного зростання впливу більшовиків в Одесі, їх військового наступу на південь України, який виявився у захопленні міста 17 січня 1918 року. У композиційному плані «Молот» можна поділити на дві частини. Перша з них містила вірші та оповідання під рубрикою «Беллетристика». Друга частина, яка по суті і є головною, має більш прозаїчну назву — «Статьи». Як і в інших профспілкових виданнях, приблизно половину обсягу журналу займають звіти різних установ: спілок, рад, конференцій. Провідним питанням, навколо якого об'єднується більшість матеріалів журналу, є питання робітничого контролю над промисловістю.

Останній номер журналу датований лютим 1918 року. Таким чином, «Молот» проіснував протягом всього періоду панування більшовиків в Одесі.

1920 рік був багато в чому поворотним в історії Одеси. Саме в цьому році 7 лютого більшовики остаточно захопили місто. Поступово стало налагоджуватися мирне життя. Таким чином, 1920 рік умовно можна поділити на два періоди: до приходу більшовиків і після.

Одним із видань була газета «Профессиональная жизнь». Перший її випуск з'явився 22 березня 1920 року. Це був регулярний щотижневий випуск, який продовжував своє існування до 1925 року. Впродовж 1920 року газета вийшла 43 рази, кількість шпальт у ній варіювалася від двох до шести. Змінювався і склад редколегії. Газета складалася з двох частин: у першій

містились значні за обсягом матеріали, у другій друкувалися різноманітні звіти про діяльність профспілкових конференцій та інформаційні замітки [6].

На території Української держави розвиток преси відбувався дещо в іншому руслі. Зі створення Української Центральної Ради активізується процес становлення української періодики.

Саме тоді розпочалося видання перших україномовних видань. Серед таких були «Вісті з УЦР», які містили в собі досить цікаву інформацію для населення і не тільки. Розглядаючи виникнення та формування «Вістей з УЦР», можна зауважити, що до революційних подій 1917 р., українська преса не мала аналогів таких урядових видань. На жаль, часопис не повідомляє ні прізвища редакторів, ні складу редакційної колегії, а містить тільки підписи.

Три перші номери «Вістей з УЦР» виходили під назвою «Вісті з УЦР у Києві», а вже з четвертої частини виходили без приписки «у Києві». Усі публікації мали авторський підпис.

У період Української Народної Республіки було створено Прес-бюро, яке відіграло помітну роль у розвитку видавничої справи. Воно ставило перед собою ясні та зрозумілі цілі. Також в цей період почали виходити «Вісник Генерального Секретаріату», який на своїх сторінках вміщував інформацію про діяльність уряду, повідомлення з етнічних земель та фронту [1].

За період існування Гетьманської держави П. Скоропадського було здійснено спробу реорганізувати видавничу систему. Зокрема в цей період починає виходити «Державний Вісник», який на своїх сторінках торкався питань державного будівництва України. Було створено «Українське Телеграфне Агентство», що мало свій друкований орган – «Бюлетень УТА». Завдання, що стояли перед виданням були очевидними: сформувати позитивну для гетьманського уряду громадську думку в країні, створити позитивний імідж України на міжнародній арені, де Україна знаходилась між Антантою та Центральними державами. Урядовій пресі не вдалось виконати жодне з цих двох завдань, зокрема через брак часу.

Після повалення влади Гетьманату до влади прийшов уряд Директорії УНР, який намагався повернути пресову політику на свою сторону. Особливо гостро в цей час постала проблема цензури, яка висвічувалась на сторінках видань. Було створено Цензурний комітет, очолюваний міністром преси О. Назаруком, який займався цим питанням. За період Директорії УНР було створено Управління у справах друку, Інформаційне бюро. Основними виданнями були «Вісник УНР» та часопис «Новина», які подавали інформацію про стан справ на той час. Про більшу увагу до інформаційно-пропагандистської діяльності з боку урядів УНР після повалення гетьманської влади свідчить створення як Управління преси і пропаганди, так і Комітету у справах друку, який здійснював цензуру, цим займалось керівництво корпусу Січових стрільців [2].

Періодика – це потужна зброя у руках того, хто знаходиться при владі. Порівнюючи розвиток преси на території двох держав, варто сказати про те, що преса періоду 1917-1920 років відіграла велику роль. За допомогою

періодичних видань, газет, журналів влада скеровувала громадську думку. Після подій в Петрограді активізуються періодичні видання. Це стосується газет, журналів та ін. Починаючи із 1917 року в Російській імперії друком виходять одна за одною газети, які вітали революцію в Росії, прихильно ставились до побудови соціалізму. Так само відбувалось і на українській видавничій ниві. Зі створенням Центральної Ради та подальших українських урядів пресова політика зазнає активного розвитку. Газети вітали українську революції, бо вважали, що це зміни на краще. Але варто зауважити про те, що кожна із держав «перетягувала канат на себе», тим самим критикуючи владу одна одної. Більшовики із великою недовірою ставились до українських урядів, українська влада гостро критикувала дії більшовиків. Це так звана «інформаційна війна», витоки якої сягають подій 1917-1920 рр.

Таку ж саму тенденцію можна спостерігати і на сьогоднішній день, коли кожна із держав намагається показати своє бачення стану речей. Часто вони вдаються до перебільшення, приписуючи та нав'язуючи політику, яка диктується зверху. Так було і в період української революції 1917-1920 років. Українські уряди всіляко відстоювали свою позицію на видавничій арені, в той час, як уряд Російської імперії диктував, що і коли писати, що замовчувати, а що критикувати. Особливо гостро критикували українську владу, яка намагалась покращити становище в державі.

Список використаної літератури:

1. Богуславський О. Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 років / О Богуславський. – Запоріжжя, 2003. – 236 с.
2. Бойко Н. Сергій Єфремов – представник української політичної еліти початку ХХ століття (нарис політичної біографії) / Н. Бойко // Людина і політика. – Київ. – 2001. – №3. – С. 14.
3. Владимиров В. Історія української журналістики (1917–1997) / В. Владимиров. – Луганськ, 1998. – 244 с.
4. Крамаренко С. Старая библиотека [Електронний ресурс] / С. Крамаренко – Режим доступу до ресурсу: <http://oldtime.net.ua/газеты-и-журналы-1917-1920х-годов/> (дата звернення: 14. 01. 2015) – Назва з екрану.
5. Крупський І. Національно-патріотична журналістика України (друга половина ХІХ ст. – перша чверть ХХ ст.) / І. Крупський. – Київ, 1995. – 232 с.
6. Самойлов Ф. Одеса на зламі століть (кінець ХІХ — початок ХХ ст.) / Ф. Самойлов, М. Скрипник, О. Ярещенко. – Одеса, 1998. – 254 с.